

BASKI VE AYRIMCILIĞA KARŞI SOSYAL HİZMET

Social Work Against Oppression and Discrimination

Arş. Gör. Ezgi ARSLAN ÖZDEMİR

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, melodi4@gmail.com

Prof. Dr. Veli DUYAN

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, vduyan@health.ankara.edu.tr

Arslan Özdemir, E. & Duyan, V. (2018). "Baskı ve Ayrımcılığa Karşı Sosyal Hizmet", Vol:4, Issue:19; pp:273-283 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

Article History

Makale Geliş Tarihi

Article Arrival Date

31/11/2017

Makale Yayın Kabul Tarihi

The Published Rel. Date

30/03/2018

Anahtar Kelimeler

Sosyal Hizmet, Baskı,
Ayrımcılık, Önyargı.

Keywords:

Social Work, Oppression,
Discrimination, Prejudice

ÖZ

Sosyal hizmet uzmanları insan çeşitliliğinin ve bu çeşitliliğin insan davranışları üzerindeki etkisinin farkında olmalıdır. Bir kişi, toplumun genelinden farklı olan bir grup içinde tanımlandığı anda çeşitliliğin etkilerine maruz kalır. Bu etkilerin içinde baskı ve ayrımcılık da vardır. Sosyal hizmet müracaatçıları yaş, sınıf, renk, kültür, engellilik durumu, medeni hali, milleti, ırkı, dini, cinsiyeti ve cinsel yönelimden dolayı ayrımcılığa uğrama riski ile karşı karşıyadır. Bu nedenlerden dolayı bu çalışmanın amacı baskı ve ayrımcılık konusunda gereken bilgileri bir araya getirerek alanda çalışacak meslek elemanlarına yol göstermektir. Bir literatür taraması olarak tasarlanan bu çalışmada baskı ve ayrımcılık konusunda genel bilgi sağlanacak ve sosyal hizmetin bu konulardaki uygulamalarına yer verilecektir. Özü gereği sosyal adalet ve insan hakları odağında çalışan sosyal hizmet mesleği baskı ve ayrımcılığa karşı çalışmalıdır. Baskı ve ayrımcılığa maruz kalan müracaatçıları savunan sosyal hizmet, bu tür olumsuz deneyimlerin insan davranışını ve psikolojisini de etkileyebileceğinin farkında olmalıdır. Bu nedenle baskı ve ayrımcılık konusunda gereken bilgi temeline sahip olması gerekir.

ABSTRACT

Social workers should be aware of human diversity and effects of this diversity on humans. A person is under the influence of human diversity as soon as he/she is a part of a social group. Oppression and discrimination are part of this influence. Social work professionals are in the opinion of a person is at the risk of being discriminated or oppressed because of age, class, color, culture, disability, marital status, nationality, race, religion, gender and sexual orientation. Therefore this paper aims to gather information on oppression and discrimination in order to help and guide professionals working on this area. This paper constructed as literature review and in this paper some information on oppression and discrimination and then practices of social work on this subject have been provided. Social work discipline should be naturally against oppression and discrimination since it's a profession of social justice and human rights. A social worker who defends people discriminated or oppressed should also be aware of the effects of them on human behaviour and psychology. Therefore social workers should have information on these effects.

1. GİRİŞ

Dünya'da yaşayan tüm insanları düşündüğümüz zaman insan çeşitliliğinin de boyutlarını anlayabiliriz. Her insan biyolojik, psikolojik, fizyolojik ve sosyal açıdan birbirinden farklıdır. İnsan çeşitliliği ve kültürel faktörler söz konusu olduğunda ise insanın sosyal boyutu ön plana çıkmaktadır. Her bir insan içinde doğmuş olduğu kültürün normlarına göre yetişip gelişmektedir. Bu nedenle insan gelişimi açısından kültürel faktörlerin önemi yadsınamaz. Her bir kültürün özellikleri ve dünyayı algılama yöntemleri birbirinden farklıdır. Her bir insanın olayları görüşü, yorumlayışı ve değerlendirmesi farklıdır. Bir kültürde uygun davranış olarak görülen bir eylem, bir diğer kültürde hoş karşılanmayabilir. Bu durumda yanlış anlaşılmalara ortaya çıkabilir. Bu tür olumsuz sonuçların doğmaması için kültürel olarak etkili bir iletişim kurulması gerekir (Zastrow ve Krist-Ashman, 2014).

İnsanlar arasında etkili iletişim kurulabilmesi için çeşitlilik ve kültürel faktörlerin bilinmesi oldukça önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları meslek hayatları boyunca birçok farklı kültürden insan ile çalışma olanağı bulur. Bu nedenle insan çeşitliliğinin ve kültürel faktörlerin anlaşılması etkili bir sosyal hizmet müdahalesi için gereklidir. Aksi takdirde sosyal hizmet uzmanı, müracaatçıları anlamada ve onlara

yardım etmede zorluk çekebilir. Örneğin bir sosyal hizmet uzmanı; kültürel ve inançsal olarak kürtaja onay vermeyen bir kültürden gelen müracaatçının sağlığını tehdit ettiği halde kürtaja karşı çıkması davranışını anlamak, saygı duymak ve zarar verici olmadan etkili iletişim kurarak mesleki çalışmasını yürütmek zorundadır. Aksi halde uzman, kültürel inanışlara ve bilişlere saygı duymaz ve anlayamaz ise müracaatçısı ile etkili bir çalışma yürütemeyecektir (Duyan, 2010).

Genelde tüm bireyler, özelde ise sosyal hizmet uzmanları kültürel farkındalık geliştirmelidir. Bu farkındalığı geliştirmek kolay bir iş değildir. Çünkü hepimiz içinde olduğumuz kültürün özelliklerini bilinçsiz olarak edinmişizdir. Kültürel öğrenme doğum ile başlar ve sürekli devam eder. Kültürel farkındalık geliştirmek için ise kişi kendi kültürel sınırlarından bir adım geri atmalı ve davranışlarının ne kadarının kültürel faktörlerden etkilendiğini anlamaya çalışmalıdır.

İnsan çeşitliliği ve kültürel faktörlerin anlaşılması için önemli olan bir diğer kriter ise insana saygı ilkesidir. Diğerlerine duyduğumuz saygı, önyargılarımızı engellemede kritik bir öneme sahiptir. Sosyal hizmet mesleği zaten özünde insanın onuru ve değerine saygı duyan bir meslektir.

Bahsedilen kültürel farkındalığın bazı aşamaları vardır.

- **Benim yolum, tek yoldur.** Bu ilk aşamadır. Kişi bu seviyede kendi yaptıklarının farkındadır ama kendi yolunun tek doğru yol olduğunu düşünür. Bu seviyede kültürel farklılıklar ve insan çeşitliliği konusunda hiçbir içgörüsü yoktur.
- **Senin yolunu biliyorum ama benim yolum daha iyi.** Bu ikinci aşamada kişi, başka şekillerde işleri yapma yöntemleri olduğunu bilir ama hala kendi yönteminin en iyisi olduğunu düşünür. Bu aşamada kişi kültürel farklılıkları, sorunların kaynağı gibi görür ve bu farklılıkları gözden gelerek önemini azaltmaya çalışır.
- **Benim yolum ve onların yolu.** Bu aşamada kişi hem kendi yöntemlerini, hem de başkalarının yöntemlerini bilir ve karşısındaki duruma göre ikisi arasında seçim yapabilir. Kişi artık kültürel farklılıkların sorunlara neden olabileceği gibi fayda sağlayabileceğini de bilir. Kültürel farklılıkları yeni çözümler ve alternatif yöntemler bulmak için kullanmaya heveslidir.
- **Bizim yolumuz.** Bu son aşamada ise kişi, farklı kültürel geçmişleri bir araya getirerek yeni bir anlam paylaşımı yaratmak için kullanır. Kişi diğer insanlarla sıklıkla bir araya gelir, yeni anlamlar yaratırlar ve yeni çözümler üretirler (Quappe ve Cantatore, 2007).

Genel olarak kültürel farkındalık edinmek için herkesin aynı olmadığını, benzerlikler kadar farklılıkların da önemli olduğunu ve bir amaca varmak için kullanılacak birden çok yol olduğunu bilmek gerekir. İnsan çeşitliliği ve kültürel faktörlerin farkında olarak çalışan bir sosyal hizmet uzmanı (NASW, 2001);

- Herşeyi bilemeyeceğini kabul etmelidir. Her kültür ve her insan hakkında herşeyi bilmek mümkün değildir ama önyargısız ve saygılı bir çalışma etiği ile bunları öğrenmek gerekir.
- Bir durumu veya vakayı değerlendirirken bir yargıya varmadan önce toplayabileceği tüm bilgileri edinmelidir.
- Empati kurmayı ihmal etmemelidir. Sosyal hizmet mesleğinin temellerinden olan empati becerisi özellikle insan çeşitliliği ve kültürel farkındalık konularında daha da ön plana çıkmaktadır.
- Sistemik olarak varsayımlarını kontrol etmelidir. Farkında olmadan edinmiş olduğu önyargılı düşünce ve varsayımların olup olmadığını sürekli olarak kendisine sormalıdır. Başka meslektaşlardan da bu değerlendirmeyi yapması istenebilir.
- Çeşitliliğin aslında faydalı ve zenginleştirici olduğunu aklından çıkarmamalıdır. Müracaatçılara öğreteceği çok şey olabilir ama müracaatçılardan öğrenecek şeyler de azımsanmayacak kadar çok olabilir.

İnsan çeşitliliği ve kültürel faktörlerin etkisi çoğu zaman bazı sosyal gruplara dahil olan insanların hayatını etkilemektedir. Bunun sonucunda ise ortaya ayrımcılık ve baskı pratikleri ortaya çıkmaktadır.

2. ÖNYARGI, AYRIMCILIK VE BASKI

Önyargı, genel bir tanımı ile bir birey, grup veya olay hakkında sistematik bir takım kanıtlar olamadan varılan düşüncedir.⁵ Önyargı sahibi olan insanlar, belirli bir gruba mensup insanlar hakkında radikal kalıplaşmış düşüncelere sahiptir. Bu gruptaki insanların nasıl davrandığı, nasıl düşündüğü, nasıl yaşadığı veya konuştukları konusunda önceden öğrenilmiş ve dayanaksız olan olumsuz varsayımlara sahiptirler. Bununla bağlantılı olarak ise ayrımcılık, belirli bir gruba dahil olan insanlar hakkında sahip olunan önyargı ile bu insanlara farklı davranmak anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle önyargı bir düşünce örüntüsü iken ayrımcılık artık fiziksel eyleme dökülmüş davranışlardır. Bu iki kavram birbiri ile yakından alakalıdır. Çünkü genellikle ayrımcılığa önyargılı düşünceler neden olur. Önyargı, ayrımcılığı ortaya çıkarır (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2007).

Baskı ise bir gruba veya kuruma karşı sosyal açıdan koyulmuş olan aşırı sınırlamalardır. Baskı özünde otorite gücünün adaletsiz veya acımasızca bir grup üzerinde kullanılmasıdır. Baskı ve ayrımcılık birbiri ile yakından ilişkilidir çünkü tüm baskı eylemleri aynı zamanda ayrımcılık eylemleridir.

3. ÖNYARGI, AYRIMCILIK VE BASKININ KAYNAKLARI

Önyargı, ayrımcılık ve baskının neden ortaya çıktığını tamamen açıklayabilecek tek bir teori yoktur. Ama nedenlerini araştıran ve ortaya koyan birçok yaklaşım, kavram ve teori bulunmaktadır. Bu tür pratiklerin neden ortaya çıktığının anlaşılması baskı ve ayrımcılığa maruz kalmış müracaatçılarla çalışan sosyal hizmet uzmanları için önemlidir.

Ayrımcılığa neden olabilecek kaynaklardan biri ise yansıtma. Yansıtma, psikolojik bir savunma mekanizmasıdır. Kişi, kendisinde olan ve kabullenemediği özelliklerini karşısındaki diğer insanlara atfeder. Kendilerinde sevmedikleri özellikleri olan bazı insanlar, bu özelliklerinden kurtulmaya çalışıp kurtulamadıklarında yansıtma yaparlar. Bu olumsuz özellikleri ve düşünceleri kendisinden farklı bir grup insana yansıtma ile ayrımcılık ortaya çıkabilir (Sidanius ve Pratto, 1999; Zastrow, 2014).

Ayrımcılığa neden olabilecek bir diğer psikolojik ihtiyaç ise gerginlik ve öfkenin boşaltılamamasıdır. Tüm insanlar istedikleri olmadığı zaman sinirlenebilirler. Fakat bazı zamanlarda bu siniri boşaltacak bir fırsat olmayabilir. Karşısında muhattabı olmayan öfke ve sinir başka insanlara yönelebilir (Sidanius ve Pratto, 1999). Ayrımcılığın ortaya çıkmasına neden olan bir başka psikolojik durum ise kişinin yaşadığı güvensizlik ve aşağılık duygusudur. Kendisine güvenmeyen ve kendini aslında aşağı gören bazı kişiler, kendilerinden farklı olan insanlara öfkelerini yönlendirebilir. Bu şekilde kendilerini bu grup insandan daha üstün ve daha iyi görürler ve psikolojik rahatlama yaşarlar.

Otoriter kişiliğe sahip insanlar esnek değillerdir ve belirsizliğe karşı toleransları çok düşüktür. Bu kişiler otorite figürlerine karşı çok büyük bir saygıya sahiptirler ve çabucak bu figürlerin etkisi altına girerler. Geleneksel davranış ve inanışlara bağlıdırlar ve bu geleneksel davranışların dışına çıkılan her durumda veya kişiden dolayı kendilerini tehdit edilmiş hissedebilirler. Bu nedenle risk gruplarına karşı ayrımcılık uygular ve önyargılı düşüncelere sahiptirler (Zastrow, 2014).

Önyargı, öğrenilen ve nesilden nesile aktarılan bir durumdur. İçinde bulunulan kültür içinde azınlık gruplarının "nasıl olması" ve "nasıl davrandığına" dair bazı inanışlar vardır. Bu kültür içine doğan çocuklar kişileri, olayları, fikirleri ve durumları bu bakış açısıyla değerlendirmeyi öğrenirler. Bu öğrenme süreci sosyalizasyondur. Bu şekilde yıllardır devam eden ayrımcılık, baskı ve önyargılar aktararak devam eder (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2014).

4. ETNOMERKEZCİLİK VE İRKÇILIK

Etnik grup bir birliktelik anlayışına sahip üyelerinin kendilerini özel bir gruba ait hissettiği ve paylaşılan ortak bir kimliği olan insanlardan oluşan gruptur. Barker'e göre ise etnik grup ortak dil, gelenek, tarih, kültür, ırk ve dini paylaşan insanların oluşturduğu bir gruptur (Barker, 2003). Her etnik grubun sahip olduğu güçlü bir üstünlük duygusu vardır. Bu duyguya etnomerkezcilik denilmektedir. Belirli bir etnik gruba dahil olan insanların kendi gelenek, kültür ve ırkının diğerlerinden daha üstün olduğuna inanması durumunda etnomerkezcilik ortaya çıkar. Bir diğer özelliği ise sadece üstünlük düşüncesinin ötesinde geriye kalan herkesin kendi kültürlerini benimsemesi gerektiğine dair inancı taşımalarıdır.

İrkçılığın kullandığı mekanizmaların temelinde ise tüm insanlığın aynı kökenden gelebileceği inancıdır. Bunun sonucu olarak ise yaftalama veya sembolik olarak bir grubun, diğer gruptan kendini üstün görmesi ve olumsuz kalıp yargılar ile diğer grubu yukarıdan bakma davranışları ortaya çıkar. Kısacası ırkçılık fiziksel farklılıkların bir hiyerarşisidir. İrkçilik, sadece tavır, tutum, inanışlar ve

yargılardan oluşmaz; aynı zamanda davranışlara, pratiklere ve eylemlere dökülür. Irkçılık sosyal olarak ortaya çıkan bir yapıdır ve öğrenilir (Carignan, Sanders ve Pourdavood, 2005).

5. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Irkçılık ve etnomerkezciliğin önüne geçilebilmesi için ortaya çıkan sivil haklar mücadelesine çok kültürlülük denilmektedir. Çok kültürlülük kavramı etnik-kültürel ve ırksal farklılıkların tanınması üzerine kurulmuş olan politik bir duruştur (Carignan, Sanders ve Pourdavood, 2005).

Çokkültürlülük kavramı özünde toplumların içinde bulunan kültürel çeşitliliği korumak ve yeşertmek amacını yansıtmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun politik olarak benimsediği sistem aslında çokkültürlülük kavramına bir örnektir. İmparatorluğun içinde çok fazla etnik köken ve milletten vatandaşın yaşıyor olması ve her bir kültürel grubun devlet ile ilişkilerinin yasa ve kurallarla düzenlenmesi kültürel ve ırksal çeşitliliğin korunması anlamına gelmektedir. Batıda ise bu yaklaşım 20. Yüzyılın sonlarına kadar ortaya çıkamamıştır. Fakat 21. Yüzyıla gelindeğinde politik felsefe alanında bu konu oldukça geniş bir yer bulmuştur ve birçok çokkültürlülük kavramıyla uyumlu yasa ve düzenlemeler yolunda adımlar atmışlardır (Rodrigues, 2015).

Farklılıklara ve çeşitliliklere saygı duyulması ve farklı etnik veya ırksal kökenden gelen insanların eşitlik ve adalet anlayışı içinde toplumda var olabilmesi için politik sistemlerin ve uygulamaların çokkültürlülük anlayışı içinde çalışması oldukça önemlidir. İnsanlarla birebir çalışan bir meslek olan sosyal hizmette ise çokkültürlülük anlayışı asla ikinci plana atılamaz. Mesleğin etik kuralları ve değerleri de çokkültürlülük kavramı ile birebir uyumludur (NASW, 2001).

6. AYRIMCILIK VE BASKININ NEDENLERİ

Ayrımcılık ve baskının kişilerin ait oldukları kültürel, ırksal ve etnik gruplara bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülürse kültürün insan gelişimi ve davranışında oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır.

İnsan davranışı ve gelişimi genetik, biyolojik özelliklerle bereber öğrenilen geçmiş deneyimler, motivasyonel değişkenler, psikososyal etmenler ve kültürel bağlamdan etkilenmektedir. Esasında kültür, bir insanın psikososyal gelişiminde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal normlar, neyin uygun neyin uygun olmadığını belirleyen ortak kurallar, ahlak anlayışı, insanların iyilik halini etkileyen değerler, sosyal ödüller aslında kültürün birer parçasıdır (Jiloha, 2010).

Ayrımcılık ve baskı pratikleri kişilerin iyilik hallerini etkileyerek birçok alanda sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Baskı ve ayrımcılık ile ortaya çıkan bu sorun alanlarından bazıları şunlardır: gelir, gelişme ve yoksulluk; eğitim, sağlık, sosyal tutarlılık, demokrasi, yasalar ve sosyal karışıklık; suçluluk. Baskı ve ayrımcılık sonucunda ortaya çıkan sorunlar genel olarak sosyal sorunlardır. Sosyal bir varlık olan insanın ise bu sosyal sorunlar bağlamında tüm yaşamı etkilenmektedir. Bu nedenle insan davranışının ve gelişiminin tam olarak anlaşılabilmesi için baskı ve ayrımcılık sonucunda yaşanan sosyal sorunların ve özelliklerinin de bilinmesi oldukça önemlidir (Melamed ve Sanman, 2013).

7. BASKI VE AYRIMCILIK TÜRLERİ

7.1. Cinsiyetçilik (Seksizim)

Cinsiyet eşitliği son zamanlarda tüm bilimsel, politik ve dini ortamlarda tartışılan konulardan bir tanesi olarak görülmektedir (Elwer ve diğ., 2013; Moss-Racusin ve diğ., 2012). Çoğu sosyolog ve feminist cinsiyetçi davranışların kökenini sosyal ve kültürel çevre olarak görmektedir. Sosyal etkileşim yoluyla cinsiyetçi davranışlar yayılmaktadır (Rudman, 1998).

Cinsiyetçilik, sahip olunan cinsiyete göre kişinin, özellikle kadınların ayrımcılığa uğraması, önyargılı davranışlara maruz kalması ve kalıplaşmış roller içinde hareket etmelerinin beklenmesidir (Oxford Dictionaries, 2015). Bir nevi cinsiyetler arasında çifte standart uygulamasının olması anlamına gelmiştir. Cinsiyetçiliğin ortaya çıkmasında tarihsel sürecin etkisi olduğu kadar ataerkil sosyal yapılanmanın sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisi vardır. Çoğu dini öğreti de kadınlara daha az statülü bir konum vermiştir. Örneğin Hristiyanlık ve Yahudilik dinlerinde kadınların erkekleri destekleyici ikincil bir konumda olmaları bir emir olarak görülmektedir (Zastrow, 2014). Erkeklerin, erkeklere atfedilen değerleri ve davranışları yüceltmesi ile sonuçta olumsuz ve yıkıcı davranışlar ortaya çıkmaktadır (Glick ve diğ., 2015).

7.2. Yaş Ayrımcılığı

Yaş ayrımcılığı 1969 yılında Robert Butler tarafından ortaya atılmış bir kavramdır ve Butler'a göre yaş ayrımcılığı bir kişiye yaşına bağlı olarak ön yargılı davranmak anlamına gelmektedir. Bir başka tanım ise kişinin yaşına göre ayrımcılığa ve baskıya maruz kalması şeklindedir (Oxford Dictionaries, 2015). Diğer ayrımcılık türlerinde olduğu gibi yaş ayrımcılığı belirli bazı olumsuz kalıp yargılardan beslenmektedir. Yaşlı bireylerin unutkan olduğu, belirli işleri yapamayacağı veya gezip eğlenmek için çok yaşlı oldukları gibi kalıp yargılar bunlara örnek verilebilir. Yaşlı bireylerin yaşadığı bu ayrımcılık başta ruhsal ve fiziksel olmak üzere iyilik hallerini oldukça olumsuz şekilde etkilemektedir (Nelson, 2016).

Yaşlı bireyler toplum içinde oluşmuş olan kalıplaşmış rol ve beklentilerin olumsuz etkilerini yaşarlar. Örneğin yaşlı bireylerin artık çalışmaması gerektiği, belirli bazı işleri yapabilecek kapasitede olmadığı, eski yaşamlarına etkin olarak devam edemeyeceği gibi önyargılar vardır. Bu nedenle yaşlı bireyler çalışma yaşamı içinde ayrımcılığa oldukça fazla maruz kalır. Ayrıca ruh sağlığı alanında yaşlı bireyler, yaşlarından dolayı tedavi edilemez ve davranışları bu yaştan sonra değiştirilemez olarak görüldükleri için hizmete ulaşım ve kaliteli hizmet alma konusunda da ayrımcılığa uğrarlar (Dittmann, 2003).

Yapılan araştırmalar yaş ayrımcılığı ile bireyin bilişsel algılarının oldukça fazla etkilenebildiğini ortaya koymaktadır. Kendilerine yaşları ilgili olarak olumsuz kalıp yargılar ve yaklaşımlara maruz kalan yaşlı bireylerin normalden daha düşük bilişsel performans gösterdikleri görülmüştür. Aynı çalışmada orta yaşlı bireylerin bile üzerlerindeki yaş ayrımcılığından etkilendiği ve performans düşüşleri yaşadığı da gözlemlenmiştir (Nelson, 2016). Bu durum aslında yaş ayrımcılığının bireyler üzerinde ne kadar ciddi etkiler bıraktığının da önemli bir kanıtıdır.

Yaşlı bireylerin bir diğer sorunu ise istismardır. Yaşlı bireylerin ekonomik ve fiziksel istismarın kurbanı oldukları bilinmektedir. Bu nedenle yaşlı bireylerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yaş ayrımcılığı hatasına düşmememesi ve yaşı ne olursa olsun müracaatçıların yapabilirliklerine önyargı ile yaklaşmaması gerekir. Yaşlı bireylerin haklarının savunulması, sorunlarına çözüm bulunması ve iyilik hallerinin devam ettirilmesi sosyal hizmet uzmanının görevlerindedir (Dittmann, 2003). Yaşlılık sürecinin getirdiği olumsuz etkiler yerine olumlu etkilere ve olumlu kalıp yargılara odaklanmak önyargıların ve ön kabullerin kırılmasında önemli bir rol oynayacaktır.

7.3. Cinsel Yönelim Ayrımcılığı

Kişilerin cinsel yönelimlerinden dolayı uğradığı ayrımcılık genel olarak cinsel yönelim ayrımcılığı olarak tanımlanır. Özde ise iki alt başlığı vardır. Bunlar heteroseksizm ve homofobidir. Heteroseksizm, heteroseksüel ilişkilerin diğer kurulan ilişkilerden üstün olduğunu ve normal olan ilişki olarak kabul edilmesi dayatmasıdır denilebilir. Heteroseksüel ilişkinin dışında kurulan tüm ilişkileri reddeder ve bu ilişkiler üzerinde baskı kurar. Bu durum elbetteki toplum içindeki farklı cinsel yönelime sahip olan bireylerin ayrımcılığa, baskıya ve hatta şiddete maruz kalmasına neden olur. Başka bir deyişle erkeklerin sadece kadınlardan, kadınların ise sadece erkeklerden hoşlanması gerekliliğini dayatmak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu ayrımcılığın sonucunda ise gay, lezbiyen, biseksüel ve transseksüeller toplum içinde dışlanıp kötü muameleye maruz kalıyor ve sosyal olarak kısıtlı ve gizli bir yaşam sürmek zorunda bırakılmaktadır (Lambda İstanbul, 2006).

Homofobi ise bahsettiğimiz ayrımcılığın daha üst bir seviyesi olarak kabul edilebilir. Homofobi, cinsel kimliklerinden dolayı, bu kişilere karşı mantıksız bir korku ve nefret duymak olarak tanımlanabilir. İlk kullanıldığı zamanlarda bu kavram sadece eşcinsel bireylere yönelik korku ve nefreti tanımlasa da artık tüm cinsel yönelimi farklı olan bireylerin deneyimlediği olumsuz bir kavram olarak kabul görmektedir. Araştırmalara göre homofobi, çoğu zaman şiddeti de beraberinde getirmektedir. Ülkemizde de oldukça fazla örneği bulunan homofobik cinayetler veya başka bir deyişle nefret cinayetleri homofobi ve heteroseksizmin sonuçlarını göstermektedir (İstanbul LGBT, 2010).

Yeni yüzyılda gelişmiş olan ülkelerde, yapısal ve kurumsal anlamda lezbiyen, eşcinsel (gey) ve biseksüel (LGB) bireyler adına oldukça önemli gelişmeler yaşanmıştır. Buna rağmen LGB bireylerin yaşamları boyunca yaşadıkları ayrımcılık, etiketlenme ve travmalarda bariz bir azalma görülmemiştir (Burgess ve diğ., 2008; Kosciw ve diğ., 2012). Ayrıca LGB bireylerin yaşadıkları ayrımcılık nedeniyle heteroseksüel bireylere göre daha yoğun psikolojik stres (depresyon, anksiyete ve intihara eğilim vb),

ruhsal ve fiziksel yük taşıdığı bilinmektedir (Walche ve Ngmake, 2016). Cinsel yönelimlerinden dolayı yaşanan bu ayrımcılık ve baskı nedeniyle bu nüfus grubu oldukça ciddi oranda etkilenmektedir.

Her bir insanın özel ve değerli olduğunu kabul eden sosyal hizmet mesleğinin cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılık ve baskıya maruz kalan ve bazı durumlarda yaşama hakları ellerinden alınan bu bireyler için çalışması da kaçınılmaz olacaktır. Çünkü homofobi ve heteroseksizm, bireylerin topluma katılmalarına, insanlık onuruna uygun bir yaşam sürmelerine engel olmaktadır. Bu bireylerin psikolojik açıdan da oldukça fazla zarar gördüğü ortadadır. Bu nedenle de sosyal hizmet mesleğinin dezavantajlı grupları arasında yer alırlar ve eşitlik ilkesi gereğince yardım almaya, haklarının savunulmasına ve yaşam kalitelerinin artırılmasına hakları vardır.

7.4. Ruh Sağlığı Hastalıklarına Yönelik Ayrımcılık (Mentalizm)

Ruh sağlığı hastalarına yönelik olarak uygulanan ayrımcılık, kısaca mentalizm; psikiyatrik tedavi almış olan insanlara karşı uygulanan ayrımcılığın tanımıdır ve ilk olarak aktivist Judi Chamberlain tarafından ortaya atılmıştır. Diğer ayrımcılık türlerinde de olduğu gibi “ruh hastası” olan insanların uğradığı eşitsizlik, etiketleme ve kötü muameleyi anlatan bir kavramdır. En uç örneği ruh sağlığı bozuk olan bireylerin bağlanması veya bir odaya kilitlenmesidir. Fakat diğer ayrımcılık türlerinde olduğu gibi mentalizmin etkileri toplum içinde ve sosyal yaşamda daha çok görülür. Ruh sağlığı alanında herhangi bir tanısı olan, tedavi olan veya olmakta olan kişilere karşı insanların önyargılı olması ve bu ön yargıya bağlı olarak uygun olmayan davranışlar göstermesi de ayrımcılıktır. Bu kişilerin iş yaşamından dışlanmaya çalışılması veya çalıştığı yerde etiketlenmesi, dalga konusu yapılması aslında onların tedavi süreçlerini de olumsuz etkilemektedir (Kalinowski ve Risser, 2000). Bizim toplumumuzda da ruh sağlığı konusu oldukça fazla ayrımcılığa müsait bir konudur. Ruh sağlığı bozulmuş olan bireylere karşı “deli, ruh hastası, akıl hastası” gibi aşağılayıcı hitaplarla karşılaşması ve genel olarak psikiyatrist veya psikologlara “deli doktoru” tabiri kullanılması, mentalizmin ülkemizde yaygın olduğunun bir göstergesidir.

7.5. Yapabilircilik

Ayrımcılık kavramına baktığımız zaman engellilik konusunda ayrımcılığa karşı ilk hareketlerin 1960'lar ve 1970'lerde yaşandığını görürüz. 90'lı yıllarda ise birçok engellilik yasası çoğu gelişmiş ülkede yürürlüğe girmiştir. Yapabilircilik engeli olan insanların ayrımcılık ve/veya önyargı görmesi ve aynı zamanda normal olarak atfedilen engelli olmayan bireylere de ayrıcalıklar tanınması olarak tanımlanabilir (Kattari, 2015). Başka bir ifade ile yapabilircilik, toplumda engelli bireylerin yapabilme potansiyellerini sınırlayan veya değersizleştiren baskın tavır ve uygulamalardır. Engelli bireylere yönelik bir ayrımcılık türüdür. Engelli bireyleri ötekileştiren ve eşitsiz muamele görmelerine neden olan her türlü uygulama veya önyargı bu ayrımcılığın içindedir (Stop Ablesim Inc, 2015). Yapabilircilik, çok geniş bir yelpazede birçok davranışı, yapısal ve kültürel normları içermektedir.

Engelli olmayan veya yakınlarından engelli bir tanıdığı olmayan insanlar, engelli bireyler için dünyanın ve sosyal çevrenin ne kadar farklı ve zorlu olduğunu anlamayabilir. Fakat engelli bireyler toplum içinde gerek fiziksel, gerekse sosyal açıdan oldukça fazla ayrımcılığa ve önyargıya maruz kalmaktadır. Yapabilircilik ise genel olarak toplumu sadece engelli olmayan bireylerden oluşuyormuş gibi kabul eder ve engelli olmama durumunu normal olarak tanımlar. Bu nedenle de toplum hizmetleri ve çevre engelli bireyler düşünülmeden planlanır ve değiştirilmez. Engelli bireylerin toplum dışına itilmesi, engelliler için uygun olmayan fiziksel çevrenin ortaya çıkmasına neden olur. Toplum genel olarak engelli bireyleri ötekileştirir, yaptıklarını değersizleştirir ve baskı yaratır. En uç örneklerde ise bir kişinin ahlakını, değerini ve hatta zekâsını yapabilir olma veya yapabilir olmama durumuna göre tanımlar. Bunun sonucu olarak ise engelli bireylerin ahlak sahibi olmayan, “aptal” ve değersiz olduklarına dair bir inanış ortaya çıkabilir. İşte bu inanışların ve bu inanışlardan doğan davranışların tümü yapabilircilik olarak tanımlanır (Stop Ablesim Inc, 2015).

Yapabilirciği anlamak için toplum içinde nasıl var edildiğini ve var edilmeye devam edildiğini anlamak gerekir. Yapabilirciliğinde içinde bulunduğu ayrıcalıklar ve baskının nasıl yaratıldığına dair bazı teoriler vardır. Bunlardan biri Bandura tarafından geliştirilen psikoloji alanına ait sosyal öğrenme teorisidir. En temel anlatımı ile bu teoride belirli davranışların sosyal modelleme ile nasıl değiştirilebileceği açıklanır. Bireylerin bazı davranışların sonuçlarına dair inançları, onun eylemlerini ve sonuç olarak dünyaya bakışını şekillendirir.

Yapabilircilik açısından, engelli olmayan bireylerin engelli olmama durumlarının davranışlarını ve bakış açılarını nasıl etkilediğini ve engelli bireylere karşı fakında olunmayan ayrımcılık davranışlarının farkına varmalarını sağlayabilir (Kattari, 2015).

7.6. Görünüm Ayrımcılığı (Appearance Discrimination)

İnsan hayatı düşünüldüğünde aslında fiziksel güzellik oldukça ön plana çıkarılan bir kavramdır. Fiziksel olarak güzel olarak tanımlanan insanların daha sosyal, arkadaş canlısı ve rekabetçi olduğuna dair toplumun bir eğilimi söz konusudur. Görüntü konusundaki standartlar toplumsal normlar ile ölçülür ve dikte edilir. Toplumun estetik, görüntü normalarına uymayan bir birey sıklıkla tembel, yetersiz ve daha az üretken olarak görülmektedir. Bu ön yargılar sadece kişilerin sosyal etkileşimlerini değil iş yaşamları dâhil tüm yaşamlarına bütün olarak olumsuz etki eder (Mahajan, 2007).

Görünüm ayrımcılığı, bir kişinin görüntüsünden dolayı ayrımcılığa uğramasıdır. Genel olarak “güzellik önyargısı” şeklinde de ifade edilmektedir. Görünüme bağlı ayrımcılık, diğer ayrımcılık türleri gibi görünür değildir ve çoğu zaman aslında gizli bir ayrımcılık türü olarak değerlendirilir.

Yapılan araştırmalara göre iş görüşmelerinde giyilen kıyafetler ve kişinin fiziksel çekiciliği görüşmelerin sonuçlarını oldukça etkilemektedir. Geleneksel giyim tarzlarının dışında daha modern ve şık giyinmiş olan adayların görüşmelerde daha fazla başarı elde ettiği ve çevresindeki algıya göre daha fazla para kazandığı saptanmıştır (Forsythe, Drake ve Cox, 1985).Görünüm ayrımcılığı; iş yaşamında işverenlerin potansiyel çalışanlarını belirli pozisyonlar için değerlendirirken görüntüsünü bir kriter olarak alması şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Adamitis, 2000). Bu durum toplumlar tarafından dikte edilen “güzel olan iyidir, güzel olan başarılıdır” kalıp yargılarının güzel bir örneğidir (Mahajan, 2007). Fakat çalışanların motivasyonu ve adalet duygusunun güzellik konusunda gerçekleştirilen ayrımcılık uygulamalarından etkilendiği görülmektedir.

Görünüm ayrımcılığının en önemli özelliklerinden biri, bu ayrımcılığı gösteren veya maruz kalan kişilerin çoğu zaman bunun farkında olmamasıdır. Görünüşünden dolayı bir kişiye daha farklı davranmak görünüm ayrımcılığının bir örneğidir. Bu ayrımcılık türüne özellikle iş yaşamında rastlanmaktadır. Fakat daha ciddi boyutta görünümünden dolayı bir insanın haklarının ve fırsatlarının kısıtlanması veya bazı fırsatlara ulaşması engelleniyorsa orada ciddi bir ayrımcılık olduğu gözden kaçmamalıdır. Diğer ayrımcılık türleri kadar görünür olmadığından dolayı sosyal hizmet uzmanlarının, bu konuda bilinçli olması ve farkındalık seviyelerinin yüksek olması oldukça önemlidir (Zakas, 2005).

7.7. Kurumsal İrkçilik

İrkçilik, daha önceki bölümlerde ayrıntıları ile ele alınmıştı. Kurumsal ırkçılık; bir toplumun kurumlarının sistemli bir şekilde hem dolaylı hem dolaysız olarak toplum içindeki belirli grupları fırsatlardan ve değerli kaynaklardan yararlanabilme bakımından diğer grupların üstünde tutması anlamında gelmektedir. Bu kavram aslında toplumun farkında olmadan belirli gruplara ayrımcılık göstermesini açıklamaya yardım etmektedir. Kurumsal ırkçılık kavramı 1967 yılında Afrikalı Amerikalı sivil haklar savunucuları olan Kwame Toure ve Charles V. Hamilton tarafından ortaya atılmıştır. Toure ve Hamilton ırkçılığın bireysel, direkt ve kolay tespit edilebilir türlerindense toplumdaki ırksal eşitsizlikleri sürdüren gizli ayrımcılığa dikkat çekmişlerdir (Delgado, 1999).

Kurumsal ırkçılık sıklıkla kurumların veya şirketlerin bünyesinde gerçekleşen daha kolektif bir eylem olarak da görülmektedir. Bu ırkçılık sorunu yaygın olarak Amerika Birleşik Devletleri’ndeki beyaz çalışanlar ve işverenler odaklı şirketlerde ilk olarak görülmekteydi (Griffith ve diğ., 2007). Fakat elbetteki her türlü kurumda gereken hassasiyetler gösterilmez ve önlemler alınmazsa ırkçılık ortaya çıkabilir.

Sosyolog Joe R. Feagin (1971), kurumsal ırkçılığı iki gruba ayırmaktadır. İlki direkt kurumsal ırkçılık ve diğeri ise dolaylı kurumsal ırkçılıktır (Feagin ve Feagin, 1978). Direkt kurumsal ırkçılığa örnek olarak 1976 yılında Amerika’nın Detroit eyaletinde yapılan bir çalışma verilebilir. Bu çalışmaya göre emlakçıların beyaz insanların yaşadığı bölgelerden Afrikalı Amerikalı insanlara ev kiralamadığını ortaya çıkarmıştır (Delgado, 1999). Bu şekilde direkt olarak uygulanan kurumsal ayrımcılık saptanması en kolay olanıdır. Dolaylı kurumsal ırkçılık ise çoğu sosyolog tarafından tespit edilmesi en zor olan ayrımcılık türü olarak değerlendirilmektedir.

7.8. Grupçuluk

Felsefi açıdan insanları hem bir grup hem de ayrı ayrı bireyler olarak görürüz. Bir gruba ait olma ihtiyacı bireysellik ihtiyacı ile bir arada var olmaktadır. Bir gruba dâhil olmak belirli bir sosyal statü elde etmek, gruba saygı duymak ve gruptan saygı görmek, grubun refahını düşünmek, özgüven kazanmak ve ontolojik güven ihtiyacını karşılamak gibi birçok fayda sağlamaktadır (Serett, 2003).

Bazı kişilerin ve kültürlerin diğerlerinden daha güçlü bir grup kimliğine sahip olduğu inancına grupçuluk denilmektedir. Grupçuluğun bir örneği futbol takımlarını destekleyen kişilerde görülebilir. Fanatiklik de bir grupçuluk türü olarak kabul edilebilir. Belirli bir futbol takımını destekleyen kişiler olarak diğer takımların destekçilerinden kendilerini daha güçlü görmek şeklinde grupçuluk ortaya çıkar (Zygorian Empire, 2015). Brubaker'a göre grupçuluk içsel olarak homojen ve dışsal sınırlarla birbirine bağlı olan ve sosyal çatışmaların ortaya çıkmasındaki temel etmendir (Brubaker, 2003). Kişinin bireyselliği pahasına grubun sosyal kimliği daha önemli bir konuma sahip olur ve bu durum özellikle azınlık grupları için oldukça zararlı olabilir. Ayrıca etnik köken, milliyetçilik ve ırk konusunda grupçuluk eylemleri görülür. Brubaker'ın düşüncesine göre belirli bir grubun sosyal statüsünün artması sivil toplum içindeki eylemler, hükümetin ve yönetimlerin uygulamaları ve/veya bu eylem ve uygulamaların arasındaki etkileşimden kaynaklanmaktadır. Belirli grupların toplumdaki yerlerinin sorgulanmaması ise azınlık ve incinebilir grupların durumlarını oldukça kritik bir hale getirmektedir.

Belirli bir gruba üye olmak ve o grubun değerlerini, kültürünü veya kimliğini diğerlerinden üstün tutmak esasında tüm baskı ve ayrımcılık türlerinin ortak özelliğidir. Kısaca tüm baskı ve ayrımcılık türleri bir çeşit grupçuluk faaliyetidir denilebilir.

8. SONUÇ

Eleştirel ve radikal sosyal hizmet baskı ve ayrımcılık ve sosyal yapıların hangi yollarla inşa edildiği konularıyla 1960'lı yıllardan itibaren ilgilenmektedir. O yıllardan beri gelen görüşe göre sosyal hizmet mesleği sosyal sorunların ortaya çıkışı ve sürdürülüşü konusundayapısal bir anlayış sağlamalı ve yapısal düzeyde baskı, eşitsizlik ve marjinalleştirme konularına meydan okuyacak uygulamalarda bulunmalıdır (Mattsson, 2014). Bu bağlamda sosyal hizmet mesleği kapsamında baskı ve ayrımcılık karşıtı çalışma; toplumsal eşitsizlikler ve yaşanan baskı ve ayrımcılığa karşı hassas olan ve müracaatçı ile birlikte çalışmanın vurgulandığı sosyal hizmet çalışma modelidir (Tuncay ve İl, 2006). Baskı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet, toplumda var olan baskı ve ayrımcılık bağlamında müracaatçıların güçlendirilmesi ve savunulması temelinde hareket eder.

Özünde baskı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet, müracaatçılar ve sosyal hizmet uzmanları ile gerçekleştirilen sosyal bölünmeler ve yapısal eşitsizliklere odaklanan bir çalışma alanıdır. Amacı hizmet sunumunu makro sistemler bazında (yasal ve politik seviyede) değiştirmeye yönelik çalışmaktır denilebilir (Strier ve Binyamin, 2013). Dominelli'ye (1996) göre baskı ve ayrımcılık karşıtı çalışma birey odaklı bir felsefeye sahip olmalı ve insanların yaşamlarındaki yapısal eşitsizliklerin yıkıcı etkilerini azaltmaya yönelik eşitlikçi bir deper sistemi odağında çalışmalıdır. Kısaca baskı ve ayrımcılık karşıtı uygulama bireyler arasındaki ilişkilerin yapısını, olumsuz sosyal hiyerarşilerin etkisinden arındırmak için bireylerle ve sistemlerle çalışma yapma gayesini taşımaktadır.

Sosyal hizmet mesleğinin etik ilkeleri ve değerleri bağlamında ve sosyal hizmetin tanımı kapsamında; sosyal hizmet uygulamaları sosyal adaleti sağlayıcı ve insan onuruna saygılı olmalıdır. Ayrımcılık ve baskı pratikleri sosyal dışlanmayı ortaya çıkarmaktadır. Sosyal dışlanma yaşayan insanlarla çalışan sosyal hizmet mesleği için bunun anlaşılması ve buna uygun olarak çalışmaların yürütülmesi oldukça önemlidir. Baskı, ayrımcılık ve sosyal dışlanma; müracaatçıların kendi kaderini tayin hakkını ve insanın onuru ve değerine karşı olduğu için sosyal hizmetin en temel ilgi alanlarından birini oluşturmaktadır. Baskı ve ayrımcılık yaratan uygulamaların temelinde kimlik oluşturma ve güç dengesi bulunduğu için sosyal hizmet uzmanları mesleki kimliklerinin toplumsal yapı içinde bulunan güç savaşları ve dengesizlikleri ile bağlantısına özellikle dikkat etmek zorundadır (IFSW, 2015; NASW, 2001).

Baskı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet, sosyal hizmet disiplindeki anahtar teori paradigmalarından biridir. Hali hazırda bulunan düşünce ve güç yapılarının dışında kalmaya çalışarak sosyal adalet odağında bireylere ayrımcılığın nedenlerini göstererek toplumsal dönüşümü sağlamaya çalışır (Danso, 2015). Farklılıkların nasıl baskı ve ayrımcılık yaratmak için kullanılabileceği konusunda

müracaatçılara ve topluma bir çerçeve sunar. Zaten bahsedilen tüm bu olgular sosyal hizmet disiplini ve mesleğinin de odağında bulunmaktadır.

Baskı ve ayrımcılık karşıtı bir uygulama gerçekleştirmek isteyen sosyal hizmet uzmanlarının kendi mesleki statülerinin ne derece etik ve ahlaki değerlerle uyumlu olduğunu sorgulamalıdır. İlk olarak sosyal hizmet uzmanları; toplumda politik kararları ve toplumsal normları etkileyen güce sahip baskın sosyal grubun neresinde durduklarına dikkat etmesi gerekir. İçinde buldukları grubun özelliklerini veya baskı uygulamalarını ne kadar içselleştirip mesleki çalışmalarına yansıtıklarını eleştirel bir bakış açısıyla irdelemek gerekir. Örneğin toplum içinde baskın olmayan bir etnik kökenden gelen bir müracaatçıyla çalışırken sosyal hizmet uzmanı, kendi mensubu olduğu etnik grubun önyargı ve kalıplaşmış yargılarını mesleki ilişkiye yansıtıp yansıtmadığını sürekli olarak değerlendirmelidir (Dominelli, 1996).

Baskı ve ayrımcılık konusunda uygulamalar yapan sosyal hizmet hem eleştirel hem de eylem odaklı olmalıdır (Vanderwoerd, 2006). Sadece düşünce seviyesinde kalmamalı aynı zamanda harekete geçirecek uygulamalar ile de bütünleşmelidir. Baskı ve ayrımcılığa karşı uygulamalar, teorik ve eleştirel temelde elde edilen düşünce ve çıkarımları; toplumu dönüştürmeye ve baskı, eşitsizlik ve ayrımcılığı sürdüren tüm politaklara karşı harekete geçmeye teşvik ve yardım amacıyla kullanılmalıdır. Aksi halde sosyal hizmet mesleği ve disiplini özündeki değer ve ilkelerden uzak düşme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.

KAYNAKLAR

Adamitis, E. M. (2000). Apperance Matters: A Proposal to Prohibit Apperance Discrimination in Employment, *Washington Law Review*, 75 (195), 195-224.

Barker, R. L. (2003). *The social work dictionary* (5. Baskı.). Washington, DC: NASW Press.

Brubaker, R. (2003). Neither individualism nor 'groupism': a replay to Craig Calhoun. Erişim Tarihi: 07.11.2015 <http://etn.sagepub.com>

Burgess, D., Lee, R., Tran, A., & van Ryn, M. (2008). Effects of perceived discrimination on mental health and mental health services utilization among gay, lesbian, bisexual and transgender persons. *Journal of LGBT Health Research*, 3, 1-14. <http://dx.doi.org/10.1080/15574090802226626>

Carignan, N., Sanders, M., & Pourdavood, R. G. (2005). Racism and ethnocentrism: Social representations of preservice teachers in the context of multi- and intercultural education. *International Journal of Qualitative Methods*, 4(3), Article 1. Erişim Tarihi: 03.11.2015 http://www.ualberta.ca/~iiqm/backissues/4_3/html/carignan.htm

Danso, R. (2015). An Integrated Framework of Critical Cultural Competence and Anti-Oppressive Practice for Social Justice Social Work Research. *Qualitative Social Work*, Vol. 14(4) 572-588

Delgado, Héctor L. (1999). "Institutional racism." *Racial & Ethnic Relations in America*. Salem Press.

Dittmann, M. (2003). Fighting Agesim. Erişim Tarihi: 04.11.2015 <http://www.apa.org/monitor/may03/fighting.aspx>

Dominelli, L. (1996). Deprofessionalizing Social Work: Anti-Oppressive Practice, Competencies and Post Modernism. *British Journal of Social Work*, (1996) 24: 153-175.

Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Elwér S, Harryson L, Bolin M, Hammarström A (2013) Patterns of gender equality at workplaces and psychological distress. *PloS one* 8: e53246. doi: 10.1371/journal.pone.0053246 PMID: 23326404

Feagin, Joe R., Feagin, C. B.(1978). *Discrimination American Style: Institutional Racism and Sexism*. Englewood Cliffs: Prentice.

Forsythe, S., Drake, M., ve Cox, C. (1985). Influence of Applicant's Dress on Interviewers' Selection Decisions. *Journal of Applied Psychology*, 70, 374-378.

- Glick, P., Wilkerson, M., Cuffe, M. (2015). Masculine Identity, Ambivalent Sexism, and Attitudes Toward Gender Subtypes: Favoring Masculine Men and Feminine Women. *Social Psychology* 46(4):210–217. DOI: 10.1027/1864-9335/a000228
- Griffith, D., M., Childs, E., L., Eng, E., Jeffries, V. (2007). Racism in organizations: The case of a county public health department. *J Community Psychol*, 35(3): 287-302.
- IFSW. (2015). Statment of Ethical Principles. <http://ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/> Erişim Tarihi: 02.11.2015
- İstanbul LGBT. (2010). Homofobi Nedir. Erişim Tarihi: 06.11.2015 http://www.istanbul-lgbtt.org/lgbtt/haber_detay.asp?haberID=118
- Jiloha, R. C. (2010). Deprivation, discrimination, human rights violation, and mental health of the deprived. *Indian J Psychiatry*. 2010 Jul-Sep; 52(3): 207–212. doi: 10.4103/0019-5545.70972
- Kalinowski, C. Ve Risser, P. (2000). Identifying and Overcoming Mentalism. InforMed Health Publishing & Training. Erişim Tarihi: 06.11.2015 <http://www.bahaistudies.net/neurelism/library/mentalism2.pdf>
- Kattari, S. K. (2015). Examining Ableism in Higher Education through Social Dominance Theory and Social Learning Theory *Innov High Educ* (2015) 40:375–386 DOI 10.1007/s10755-015-9320-0
- Kosciw, J. G., Greytak, E. A., Bartkiewicz, M. J., Boesen, M. J., & Palmer, N. A. (2012). The 2011 National School Climate Survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual and transgender youth in our nation's schools. New York, NY: Gay, Lesbian & Straight Education Network 30 <http://stopableism.org/what.asp>
- Lambdaistanbul. (2006). Heteroseksizm nedir? Erişim Tarihi: 05.11.2015 <http://www.lambdaistanbul.org/s/etkinlik/heteroseksizm-nedir/>
- Mahajan, R. (2007). The Naked Truth: Appearance Discrimination, Employment, and the Law. *Asian American Law Journal*, 14 (165).
- Mattsson, T. (2014). Intersectionality as a Useful Tool: Anti-Oppressive Social Work and Critical Reflection. *Journal of Women and Social Work* 2014, 29(1) 8-17.
- Melamed, C. ve Samman, E. (2013). Equity inequality human development in post framework 2015. United Nations Development Programme. Erişim Tarihi: 03.11.2015 http://hdr.undp.org/sites/default/files/equity_inequality_human_development_in_post-2015_framework.pdf
- Moss-Racusin CA, Dovidio JF, Brescoll VL, Graham MJ, Handelsman J (2012) Science faculty's subtle gender biases favor male students. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 109:16474–16479.
- National Association of Social Workers. (2001). NASW standarts for cultural competence in social work practice. Washington DC: Author.
- Nelson, T. D. (2016). Promoting Healthy Aging Confronting Ageism. *American Psychologist*, 71(4), 276–282.
- Oxford Dictionaries. (2015). Ageism. Erişim Tarihi: 04.11.2015 <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/ageism>
- Oxford Dictionaries. (2015). Sexism. Erişim Tarihi: 04.11.2015 <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/sexism>
- Quappe, S. ve Cantatore, G. (2007). What is Cultural Awareness, anyway? How do I build it? Erişim Tarihi: 02.11.2015 <http://www.culturocity.com/articles/whatisculturalawareness.htm>
- Rodrigues, L., C. (2015). Multiculturalism. *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Erişim tarihi: 01.11.2015 <http://www.iep.utm.edu/multicul/>

- Rudman, L.A. (1998) Self-promotion as a risk factor for women: the costs and benefits of counterstereotypical impression management. *Journal of personality and social psychology* 74: 629. PMID: 9523410
- Serett, R. (2003), *Respect: The Formation of Character in an Age of Inequality*, London: Penguin.
- Sidanius, J., Pratto, F. (1999). *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*. Newyork: Cambridge University Press.
- Stop Ableism Inc. (2015). What is ablesim?. Erişim Tarihi: 06.11.2015 <http://stopableism.org/what.asp>
- Strier, R., Binyamin, S. (2013). Introducing Anti-Oppressive Social Work Practices in Public Services: Rhetoric to Practice. *British Journal of Social Work* (2014) 44, 2095–2112 doi:10.1093/bjsw/bct049
- Tuncay, T. Ve İl, S. (2006). Sosyal hizmette baskı karşıtı uygulama: sosyal adalet paradigması temelinde bir özgürleştirme pratiği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2): 59-71.
- Vanderwoerd, J. R. (2016). The Promise and Perils of Anti-Oppressive Practice For Christians in Social Work Education. *Social Work & Christianity*, Vol. 43, No. 2 (2016), 153–188.
- Walch, S. E., Ngmake, S. T. (2016). *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity 2016*, Vol. 3, No. 1, 37–48.
- Zakas, N. C. (2005). *The eye of the beholder: appearance discrimination in the workplace*. Endicott College. Yüksek Lisans Tezi.
- Zastrow, C. & Krist-Ashman, K.K. (2007). *Understanding Human Behavior and the Social Environment*. USA: Brooks/Cole
- Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmette Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Zastrow, C. ve Krist-Ashman, K.K. (2014). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre I*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Zygorian-Empire. Groupism as a common basis for such systems as communism, religious fundamentalism and fascism. Erişim tarihi: 06.11.2015 http://www.zygorian-empire.com/groupism_as_a%20common_basis.html